

Posudek
na rigorózní práci Svatavy Janouškové, Ph.D.

Environmentální témata jako prostředek pro hodnocení občanské kompetence žáků ve výuce chemie na základních školách

Předložená rigorózní práce má rozsah 105 stran a 5 příloh. Je strukturovaná do 4 částí, přičemž stěžejní jsou Teoretická východiska a Tvorba indikátorů, dále je zařazena úvodní a závěrečná kapitola. V seznamu literatury je uvedeno 90 titulů, z toho je téměř polovina originálních zahraničních zdrojů. Tématika práce má interdisciplinární charakter, neboť integruje přístup pedagogický, didaktický a přírodovědný. Je aktuální vzhledem ke kurikulární reformě, která v základním vzdělávání prochází první etapou realizace.

Podstatou rigorózní práce je vytváření indikátorů pro hodnocení občanské kompetence žáků v předmětu chemie a jejich pilotní ověření na vybraných základních školách. Autorka si stanovila nelehký úkol, protože posuzování kompetencí jako vzdělávacího výsledku je náročné a komplikované, což vyplývá z komplexního chápání konceptu kompetence. Objasnění tohoto konceptu v rigorózní práci postrádám.

V úvodní části jsou specifikovány 4 dílčí cíle vztahující se k vymezení, tvorbě a využití indikátorů a je formulována pracovní hypotéza, která se vztahuje k vyjádření podílu environmentální složky v klíčových kompetencích. Zpracování rigorózní práce je založeno na 4 úkolech, které charakterizují postup od studia odborné literatury a dokumentů přes popis a analýzu indikátorových systémů po tvorbu a ověření indikátorů k posouzení občanské kompetence. Stanovené úkoly korespondují s metodologií řešení. Hlavními výzkumnými metodami je obsahová analýza dokumentů a tvorba modelu včetně jeho ověření v praxi.

Teoretická část je uvedena vymezením pojmu „indikátor“ a diskusí o něm. Pozornost je zde věnována spolehlivosti indikátorů a klasifikaci, dále jsou vymezeny indikátorové hypotézy, systém indikátorů a sociální indikátory, přičemž autorka upozorňuje na problém indikátorové nejednoznačnosti. Důkladněji se pak autorka zabývá indikátory kvality vzdělávání. Problematiku konkretizuje na mezinárodních srovnávacích výzkumech kvality vzdělávání jako je PISA, TIMMS. Indikátory kvality jsou pojednány ve vztahu ke kurikulární reformě školního vzdělávání. Autorka vychází z dokumentů Bílá kniha a Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy v ČR a Rámcového vzdělávacího programu základní školy. V souvislosti s hodnocením vzdělávacích výsledků se obrací k testování jako nástroji, cituje názory odborníků a uvádí problémy testování. Objasnění kvalitativních indikátorů provádí na příkladech a charakterizuje vlastnosti těchto indikátorů. Dále se zabývá úrovněmi hodnocení kvality ve vzdělávání, a to od úrovně mezinárodních srovnání až po individuální žakovou úroveň. Vzhledem k tomu, že autorka operuje s pojmem kvalita, bylo by potřebné zabývat se jím hlouběji. Vymezení je zde pouze rámcové v souvislostech.

Empirická část rigorózní práce nazvaná Tvorba indikátorů vychází z obsahové analýzy školních vzdělávacích programů pilotních základních škol na pozadí environmentálního obsahu v předmětu chemie a výkonu žáků. Ve školních programech pilotních škol je podroben analýze výskyt environmentálních témat a formulování požadovaného výkonu žáků respektive činnosti žáků. Podstatu analýzy dobře znázorňuje obr. 3 na str. 52. V něm je také zřejmé chápání konceptu kompetence jako komplexní struktury. Souhrnné tabulky podávají přehled o výskytu environmentální tematiky vzhledem k ostatním klíčovým kompetencím. Dále je zjišťována obsahová konkretizace zkoumané tematiky.

Další část výzkumu, tj. analýzy pilotních ŠVP směřuje k činnostem žáků a využívá Bloomovy taxonomie kognitivních cílů, konkrétně aktivních sloves k posouzení požadované operacionalizované úrovně kognice. Problém použité taxonomie spočívá ve výhradně kognitivním záběru rozvoje žáka, což vzhledem ke kompetencím je problematické, tzn. že lze postihnout pouze vědomosti a poznávací dovednosti jako složky kompetence. Na pováženou je však výklad aktivních sloves, který je významově nejednoznačný a každé sloveso může pokrývat i více kategorií. Provedená analýza je tudíž nepřesná. Takže také při obecných formulacích vzdělávací a výchovné strategie školy je uplatnění Bloomovy taxonomie pouze orientační a autorka sama uznává obtížnost kategorizace.

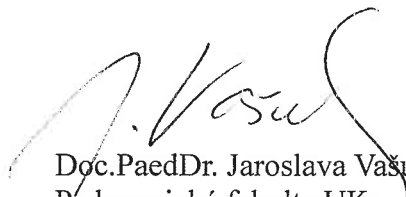
Indikátory pro hodnocení environmentální složky občanské kompetence se stávají testové úlohy různého druhu specificky koncipované pro postižení úrovní kognice Bloomovy taxonomie cílů. Úlohy a úspěšnost řešení byly ověřovány na šesti pilotních školách. Autorka v pilotáži dospěla k určení vhodnosti indikátorů. V kratičkém závěru rigorózní práce je naznačena problematičnost indikátorového systému pro hodnocení občanské kompetence žáků.

Závěrem lze konstatovat, že autorka v rigorózní práci prokázala dobré znalosti o teorii indikátorů, zvláště pak indikátorů kvality vzdělávání. Postrádám však objasnění dalších stěžejních konceptů tematiky, což jsou kvalita a kompetence, s nimiž se v řešení problematiky pracuje. V empirické části autorka přispěla k hodnocení vzdělávacích výsledků ve školních kurikulích a to klíčových kompetencí, což považuji za velmi obtížné. Vytvoření indikátorů-testových úloh pro environmentální složku občanské kompetence je přínosem pro školní praxi. Oceňuji kultivovaný odborný jazyk a přehlednost textu. Přes některé problémy metodologické, nedostatečnosti technického rázu (chyby v nadpisech) a povrchní závěr, považuji rigorózní práci S. Janouškové za akceptovatelnou pro obhajobu.

Navrhuji, aby při obhajobě byly zodpovězeny následující otázky:

1. Jaké typy úloh (z hlediska myšlenkových operací, kognitivních cílů apod.) byly v tvorbě indikátorového systému použity? Které jsou vhodnými/nevhodnými indikátory?
2. Které složky kompetencí (občanské kompetence) lze hodnotit prostřednictvím úlohy. Jak lze indikovat „skryté“ složky kompetencí?

Po úspěšném obhájení rigorózní práce navrhuji, aby byl Mgr. Svatavě Janouškové, Ph.D. udělen titul doktor.

Doc.PaedDr. Jaroslava Vašutová, Ph.D.
Pedagogická fakulta UK
Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání

Praha 5.5.2009